

Αξιολόγηση Προγράμματος Αλφαβητισμού στο Γυμνάσιο Τρίτο Έτος Αξιολόγησης (Ιούνιος 2011)

1. Ταυτότητα της Έρευνας

Το πρόγραμμα “Αλφαβητισμός”, που λειτουργεί κάτω από την εποπτεία της Υπηρεσίας Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας του ΥΠΠ, εφαρμόζεται στα Γυμνάσια της Κύπρου και σκοπό έχει την αντιμετώπιση του προβλήματος του λειτουργικού αναλφαβητισμού στις ηλικίες των 12 με 15 χρόνων (Α΄ μέχρι Γ΄ Γυμνασίου). Το παρεμβατικό πρόγραμμα κατά του αναλφαβητισμού ξεκίνησε τη λειτουργία του, σε πειραματική βάση, το 1989-90 σε δύο Γυμνάσια της Λεμεσού. Από το 1989 μέχρι σήμερα το Πρόγραμμα αναπτύχθηκε και επεκτάθηκε σε όλα σχεδόν τα Γυμνάσια της Κύπρου.

Το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης έχει αναλάβει την αξιολόγηση του Προγράμματος από το 2008. Η συγκεκριμένη Έκθεση αφορά στα αποτελέσματα του τρίτου χρόνου της διαχρονικής έρευνας για την Αξιολόγηση του προγράμματος Αλφαβητισμού στο Γυμνάσιο, η οποία διεξήχθη κατά τη σχολική χρονιά 2010-2011.

Οι στόχοι της τρίτης φάσης της Αξιολόγησης του Προγράμματος ήταν (α) να διερευνήσει τις απόψεις των μαθητών για τις επιδράσεις του Προγράμματος, όσον αφορά στους γενικούς και τους παιδαγωγικούς στόχους, (β) να συγκρίνει τις επιδόσεις των μαθητών σε δοκίμια αλφαβητισμού για τα Ελληνικά και τα Μαθηματικά, με τις επιδόσεις τους στα συγκεκριμένα δοκίμια τις προηγούμενες δύο χρονιές, (γ) να συγκρίνει τον βαθμό επίτευξης των παιδαγωγικών στόχων του Προγράμματος, όσον αφορά στην αυτοεικόνα των μαθητών και τις στάσεις τους έναντι των εκπαιδευτικών, του σχολείου και των συμμαθητών τους κατά την πρώτη και τρίτη χρονιά του Προγράμματος και (δ) να ελέγξει κατά πόσο η αυτοεικόνα των μαθητών επιδρά στην επίδοσή τους στα δοκίμια αλφαβητισμού.

2. Μεθοδολογία - Αποτελέσματα

2.1. Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 253 μαθητές της Γ΄ τάξης Γυμνασίου (174 αγόρια και 79 κορίτσια) οι οποίοι εξακολουθούσαν να παρακολουθούν το Πρόγραμμα για τρίτη συνεχή χρονιά. Οι συγκεκριμένοι μαθητές επιλέγηκαν από 27 δημόσια σχολεία της Κύπρου με τυχαία, στρωματοποιημένη δειγματοληψία στην αρχή της διαχρονικής αυτής έρευνας, έτσι ώστε το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό με βάση την επαρχία, τις αστικές και τις αγροτικές περιοχές.

Από το δείγμα αυτό, επιλέγηκαν τυχαία έξι σχολεία για να διεξαχθούν ομαδικές εστιασμένες συνεντεύξεις με μαθητές, οι οποίοι παρακολουθούσαν το Πρόγραμμα. Κατά την επιλογή του δείγματος, λήφθηκαν υπόψη οι παράγοντες αστικές-αγροτικές περιοχές και η αναλογία αγοριών-κοριτσιών. Συνολικά, οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις ήταν 22 μαθητές (12 αγόρια και 10 κορίτσια).

2.2. Εργαλεία

Για τους σκοπούς της αξιολόγησης έγινε συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, μέσα από τη χρήση των ακόλουθων ερευνητικών εργαλείων: α) κοινό δοκίμιο αλφαριθμητισμού για τα Ελληνικά και τα Μαθηματικά, το οποίο ετοιμάστηκε από το ΚΕΕΑ για σκοπούς διάγνωσης των λειτουργικά αναλφάβητων μαθητών της Στ΄ τάξης του Δημοτικού, ούτως ώστε να ενταχθούν στο πρόγραμμα “Αλφαριθμητισμός” στο Γυμνάσιο, β) ερωτηματολόγιο που αφορά στην αυτοεικόνα των μαθητών και τις στάσεις τους έναντι των εκπαιδευτικών, του σχολείου και των συμμαθητών τους, το οποίο δόθηκε στους μαθητές τον πρώτο χρόνο της Αξιολόγησης του Προγράμματος και γ) πρωτόκολλο ομαδικών εστιασμένων συνεντεύξεων με μαθητές οι οποίοι έλαβαν μέρος στο Πρόγραμμα.

2.3. Αποτελέσματα

2.3.1. Ερωτηματολόγιο Μαθητών για Σχολικό Κλίμα και Αυτοεικόνα

Για την αξιολόγηση των απόψεων των μαθητών για το σχολικό κλίμα πραγματοποιήθηκε ανάλυση παραγόντων με σκοπό την ομαδοποίηση των δηλώσεων του ερωτηματολογίου σε μακροκατηγορίες που αντιστοιχούν στους βασικούς άξονες διερεύνησης. Από την παραγοντική ανάλυση με ορθογώνια περιστροφή προέκυψαν τέσσερις παράγοντες (στάσεις έναντι του σχολείου, στάσεις έναντι των εκπαιδευτικών, προσωπικά κίνητρα και αυτοεικόνα-αυτοεκτίμηση) οι οποίοι συνολικά ερμηνεύουν ποσοστό 63,84% της διασποράς.

Διενεργώντας αναλύσεις με το κριτήριο t για ανεξάρτητα δείγματα, παρατηρήθηκε ότι τα κορίτσια ήταν πιο θετικά από τα αγόρια όσον αφορά στις στάσεις έναντι των εκπαιδευτικών και στα προσωπικά κίνητρα.

Για να συγκριθεί κατά πόσο υπήρχε διαφορά στις απόψεις των μαθητών πριν δύο χρόνια σε σύγκριση με τις τωρινές, πραγματοποιήθηκε ανάλυση εξαρτημένων δειγμάτων κριτηρίου t και παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές είχαν πιο θετική στάση ως προς το σχολείο, τους εκπαιδευτικούς, τα προσωπικά κίνητρα και την αυτοεικόνα-αυτοεκτίμησή τους πριν δύο χρόνια (ο συνθετικός μέσος όρος έτεινε προς το 4, που ήταν αρκετά υψηλότερος από το κέντρο της πενταβάθμιας κλίμακας που χρησιμοποιήθηκε) από ότι δύο χρόνια μετέπειτα (ο συνθετικός μέσος όρος έτεινε προς το 3, που ταυτιζόταν με το κέντρο της πενταβάθμιας κλίμακας που χρησιμοποιήθηκε).

Τέλος, δεν υπήρχε συσχέτιση μεταξύ της αυτοεικόνας-αυτοεκτίμησης των μαθητών και της επίδοσής τους στα Ελληνικά και στα Μαθηματικά.

2.3.2. Αξιολόγηση επίδοσης στο κοινό δοκίμιο αλφαριθμητισμού για τα Ελληνικά και τα Μαθηματικά

Παρατηρήθηκε μια μέτρια, θετική, στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της επίδοσης των μαθητών στα Ελληνικά και της επίδοσης των μαθητών στα Μαθηματικά. Επίσης, σύμφωνα με το κριτήριο t για ανεξάρτητα δείγματα, παρατηρήθηκε ότι τα κορίτσια απέδωσαν καλύτερα στο Δοκίμιο των Ελληνικών από ότι τα αγόρια.

2.3.3. Διαχρονική σύγκριση επίδοσης μαθητών στα δοκίμια αλφαριθμητισμού

Για να γίνει η διαχρονική σύγκριση της επίδοσης των παιδιών που αξιολογήθηκαν τρεις φορές με τα κοινά δοκίμια του αλφαριθμητισμού στα Ελληνικά και Μαθηματικά, πραγματοποιήθηκε απλή ανάλυση Διακύμανσης εξαρτημένων δειγμάτων. Η ανάλυση έδειξε ότι οι μαθητές είχαν βελτίωση στην επίδοσή τους στα Ελληνικά και στα Μαθηματικά από την Α΄ τάξη στη Β΄ και στην Γ΄ τάξη, αλλά δεν παρατηρήθηκε καμιά στατιστικά σημαντική βελτίωση των μαθητών μεταξύ της Β΄ και Γ΄ τάξης.

2.3.4. Αποτελέσματα από την Ανάλυση των Ομαδικών Εστιασμένων Συνεντεύξεων

Οι εμπειρίες των μαθητών από το πρόγραμμα του Αλφαριθμητισμού ήταν ποικίλες (και θετικές και αρνητικές). Η στάση των μαθητών απέναντι στο Πρόγραμμα ήταν συνδεδεμένη με τη συμπεριφορά των καθηγητών που τους έκαναν μάθημα και τον τρόπο διδασκαλίας τους. Οι μαθητές εκφράστηκαν θετικότερα για τους καθηγητές του Αλφαριθμητισμού από ότι για τους υπόλοιπους καθηγητές, αλλά η γενική τους άποψη ήταν μάλλον αρνητική, διότι οι περισσότεροι καθηγητές συνήθως α) περιορίζονταν στη στεγνή μετάδοση γνώσεων, β) παραμελούσαν την προσωπική επαφή με τους μαθητές, γ) διαχώριζαν τους «καλούς» μαθητές και πρόσφεραν περισσότερη βοήθεια σε αυτούς και δ) έδιναν έμφαση στην κάλυψη της «ύλης».

Σε αρκετές περιπτώσεις το Πρόγραμμα λειτούργησε πολύ θετικά, σε σχέση με τη δυνατότητα που έδωσε στους μαθητές του Αλφαριθμητισμού να κατανοήσουν αυτά που έλεγε ο καθηγητής στην τάξη, επειδή τους τα εξηγούσαν πιο απλά στα μαθήματα του Αλφαριθμητισμού. Όμως, ως προς τον βαθμό αποδοχής των μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα του Αλφαριθμητισμού από τους συμμαθητές τους, φάνηκε να περικλείει κάποια στοιχεία κοινωνικού αποκλεισμού.

Η συμμετοχή των μαθητών του προγράμματος Αλφαριθμητισμού ήταν μειωμένη όσον αφορά στις δραστηριότητες του σχολείου, ακόμη και αν ασχολούνταν κατά τον ελεύθερο τους χρόνο με αυτές. Παρατηρήθηκε αντίθεση ανάμεσα στη χαμηλή συμμετοχή που είχαν τα παιδιά στο επίπεδο του σχολείου σε σχέση με την ψηλή συμμετοχή τους σε εξωσχολικές δραστηριότητες (ανήκαν σε συγκροτήματα χορού, ασχολούνταν με τον αθλητισμό, ανήκαν σε ποδοσφαιρικές ομάδες, δοκίμαζαν τις δυνατότητές τους εντός και εκτός Κύπρου, μάθαιναν κάποιο μουσικό

όργανο). Επίσης, από την ερώτηση σχετικά με τις εξωσχολικές δραστηριότητες φάνηκε ότι τα αγόρια είχαν αρκετές εξωσχολικές ενασχολήσεις, οι οποίες σχετίζονταν ως επί το πλείστον με φυσικές δραστηριότητες, όπως τρέξιμο, ποδόσφαιρο και χάντμπολ και την εκμάθηση μουσικών οργάνων, ενώ τα κορίτσια περιορίστηκαν να αναφέρουν θέματα που είχαν σχέση με τα μαθήματα που διδάσκονταν στο σχολείο.

Τα επαγγέλματα στα οποία προσανατολίζονταν οι περισσότεροι μαθητές των συνεντεύξεων ήταν κυρίως τεχνικής κατεύθυνσης.

Σχεδόν όλα τα παιδιά ανέφεραν ότι το Πρόγραμμα τους βοήθησε να αντιληφθούν καλύτερα την ύλη που διδάσκει ο καθηγητής στην τάξη, να βελτιώσουν τους βαθμούς τους, να παρατηρήσουν πρόοδο στην κατανόηση κειμένου, να διαβάσουν πιο γρήγορα και να βελτιώσουν τις δεξιότητες επικοινωνίας με άτομα του περιβάλλοντός τους.

Οι μαθητές σκιαγράφησαν το είδος της σχέσης που θα ήθελαν να έχουν με τους καθηγητές του Αλφαριθμητισμού αναφέροντας τα εξής γνωρίσματα: α) να είναι φίλοι με τα παιδιά, β) να υπάρχει ίση μεταχείριση ανεξάρτητα από τις δυνατότητές τους, γ) να μπορούν να μιλήσουν για προσωπικά τους προβλήματα και δ) να καλλιεργείται η συνεργασία, η ευγένεια και η φιλία στα πλαίσια του μαθήματος. Επίσης, οι μαθητές καθόρισαν κάποια γνωρίσματα που αφορούσαν στη θετική διεξαγωγή του μαθήματος του Αλφαριθμητισμού: α) να κυλά ευχάριστα το μάθημα, β) ο καθηγητής να τα επεξηγεί με πιο απλό και αναλυτικό τρόπο και γ) να κάνει αστεία στο μάθημα.

3. Συμπεράσματα – Συζήτηση

Με την εφαρμογή του προγράμματος Αλφαριθμητισμού διασφαλίστηκε το βασικό δικαίωμα των παιδιών στην Εκπαίδευση, επιτυγχάνοντας έτσι τον βασικό σκοπό του Προγράμματος. Τα παιδιά έλαβαν υποστήριξη σε μικρές ομάδες και αυτό τους βοήθησε να κατανοούν καλύτερα την ύλη που διδάσκονταν, να είναι σε θέση να συμμετέχουν στο μάθημα στη γενική τάξη και να νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια για την ορθότητα της απάντησής τους. Κατά συνέπεια, φάνηκε ότι το Πρόγραμμα βοήθησε τα παιδιά να τονώσουν την αυτοπεποίθησή τους όσον αφορά στον γνωστικό τομέα.

Παρόλα αυτά, από την ποσοτική ανάλυση των κοινών δοκιμίων φάνηκε ότι η επίδοση των μαθητών βελτιώθηκε από την Α΄ στη Β΄ τάξη τόσο στα Ελληνικά όσο και στα Μαθηματικά, αλλά δεν παρατηρήθηκε καμιά στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης των μαθητών μεταξύ της Β΄ και της Γ΄ τάξης, σε κανένα από τα δύο μαθήματα. Ακόμη, από την ανάλυση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου για το σχολικό κλίμα και την αυτοεικόνα, παρατηρήθηκε μία μείωση των συνθετικών μέσων όρων των απόψεων των μαθητών πριν δύο χρόνια με τις απόψεις τους την τρίτη σχολική χρονιά ως προς τις στάσεις έναντι του σχολείου και των εκπαιδευτικών, ως προς τα προσωπικά τους κίνητρα και την αυτοεικόνα-αυτοεκτίμησή τους.

Πέρα από το περιεχόμενο των μαθημάτων του Αλφαριθμητισμού, οι σχέσεις που είχαν οι μαθητές με τους καθηγητές του Προγράμματος και η προσέγγιση που αυτοί υιοθετούσαν φάνηκε να διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο στην εξέλιξη της μαθησιακής και κοινωνικής πορείας των παιδιών στο σχολείο. Τα στοιχεία τα οποία εντοπίστηκαν ως θετικά για το μάθημα από τα παιδιά ήταν συνυφασμένα με τη στάση και τη συμπεριφορά του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού απέναντί τους και τη σχέση που είχαν μαζί τους.

Το μάθημα του Αλφαριθμητισμού και οι κανόνες που το διέπουν φάνηκε να είναι αποκομμένα από την υπόλοιπη σχολική μονάδα και να αφορούν μόνο τα παιδιά και τους καθηγητές, οι οποίοι λάμβαναν μέρος στην όλη διαδικασία. Η απουσία μιας ολιστικής προσέγγισης για την αντιμετώπιση των μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα του Αλφαριθμητισμού φαίνεται να έχει ως αποτέλεσμα τον κίνδυνο του αποκλεισμού των παιδιών από τη διαδικασία της μάθησης. Συγκεκριμένα, παράγοντες, όπως το αναλυτικό πρόγραμμα, οι διαδικασίες αξιολόγησης, αλλά και γενικότερα πολιτικές και πρακτικές που ακολουθούσαν οι καθηγητές στη γενική τάξη, λειτουργούσαν ως εμπόδια για τις στάσεις των παιδιών απέναντι στο σχολείο. Παράλληλα, οι πιο πάνω λόγοι λειτουργούσαν ανασταλτικά για τη μάθηση και τη συμμετοχικότητα των παιδιών στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας.

Για τη βελτίωση του Προγράμματος χρειάζεται α) καλύτερη επιλογή των καθηγητών του Αλφαριθμητισμού και κατάλληλη προετοιμασία τους τόσο για τη μαθησιακή όσο και για την

κοινωνική ενσωμάτωση των μαθητών στο πλαίσιο του προγράμματος του Αλφαριθμητισμού, β) αναγνώριση των δεξιοτήτων και δυνατοτήτων των μαθητών του Αλφαριθμητισμού από τους καθηγητές τους μέσω του Προγράμματος και αύξηση της συμμετοχής τους σε δραστηριότητες του σχολείου για να βελτιωθεί η αυτοεικόνα τους, γ) ολιστική συστημική προσέγγιση από το σχολείο για τους μαθητές που λαμβάνουν μέρος στο Πρόγραμμα, π.χ. διαφοροποίηση και σε άλλα μαθήματα, δραστηριότητες αποδοχής διαφορετικότητας, επεξήγηση του σκοπού του μαθήματος, ανάμειξη των μαθητών στη διαδικασία μάθησης και συνεργασίας και δ) προετοιμασία άλλων μαθητών να αποδεχτούν τη διαφορετικότητα μέσω ποικίλων δραστηριοτήτων.

4. Επικοινωνία

Δρ Θέκλα Αφαντίτη Λαμπριανού, lambrianou-afantiti.th@cyearn.pi.ac.cy

Αρετή Στυλιανού, stylianou.a@cyearn.pi.ac.cy